

ข้อควรพิจารณาในการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา ๑๓๒ วรรคสอง  
แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

นางพิลาสลักษณ์ รัตนพันธุ์\*

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินคดีเยาวชนแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป มาตรา ๑๓๒ เป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญอันแสดงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เน้นการคุ้มครองแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชนให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุขโดยไม่ต้องพิพากษาคดีและใช้วิธีการตามมาตรา ๑๔๒ แทนการลงโทษ มาตรา ๑๓๒ วรรคสอง เป็นการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีที่มีความเข้มข้นกว่าการปล่อยตัวชั่วคราวตามวรรคหนึ่ง โดยศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นตามกฎหมายเพื่อให้ได้รับการดูแลหรือบำบัดฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ เพื่อป้องกันมิให้เยาวชนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติตามมาตรา ๑๓๒ วรรคสอง ยังต้องเผชิญกับข้อขัดข้องอยู่หลายประการ ทั้งด้านการตีความ ถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมายที่ยังไม่ชัดเจน การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือข้อจำกัดทางโครงสร้างของหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลเด็กและเยาวชน

การตีความตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๖๗ หมวด ๑ คดีอาญา ข้อ ๑๑ (๕) ซึ่งอาจส่งผลให้การใช้ดุลพินิจของ ศาลกรณีสั่งใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีแบบจำกัดอิสรภาพในการส่งตัวเด็กและเยาวชนไปยัง “สถานที่อื่น” ถูกจำกัดลง กล่าวคือ ในการใช้มาตรา ๑๓๒ วรรคสอง ศาลจะไม่สามารถใช้ดุลพินิจส่งตัว เด็กและเยาวชนไปยังศูนย์ฝึกและอบรมได้อีกต่อไป เนื่องจากคำว่า “สถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย” ไม่มีคำนิยามกำหนดไว้อย่างชัดเจนจึงนำไปสู่การตีความและการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่าง กันของผู้ปฏิบัติ โดยมีความเห็นเป็น ๒ แนวทาง กล่าวคือ

**แนวทางที่หนึ่งเห็นว่า** ศูนย์ฝึกอบรมไม่ใช่ “สถานที่อื่น” โดยให้เหตุผลว่าศูนย์ฝึกอบรมเป็น สถานที่ที่ใช้ภายหลังศาลมีคำพิพากษาแล้วเพื่อฝึกอบรมตามคำสั่งศาลตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา ๑๔๒ (๑) การส่งเด็กไปอยู่ในศูนย์ฝึกอบรมก่อนพิพากษาจึงอาจถือเป็นการใช้มาตรการลงโทษ ล่วงหน้า อีกทั้งกฎหมายแยกแยะไว้ชัดว่า “สถานพินิจ” เป็นสถานที่สำหรับควบคุมก่อนพิพากษา ส่วน “ศูนย์ฝึกอบรม” ใช้หลังคำพิพากษา

**ส่วนแนวทางที่สองเห็นว่า** “สถานที่อื่น” หมายความว่ารวมถึงศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและ เยาวชนซึ่งเป็นการตีความอย่างยืดหยุ่นเพื่อให้สถานที่อื่นหมายความว่ารวมถึงบ้านพักเด็กและครอบครัว สถานสงเคราะห์ สถานบำบัดฟื้นฟูหรือแม้แต่ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน หากสถานที่ดังกล่าวมี วัตถุประสงค์เพื่อ “อบรมฟื้นฟู” มิใช่ “ลงโทษ” โดยมีเหตุผลสนับสนุนว่า แม้กฎหมายจะกำหนดให้ศูนย์ ฝึกอบรมมีบทบาทในช่วงหลังคำพิพากษาแต่ลักษณะของสถานที่มิใช่เป็น “เรือนจำ” หรือ “สถานควบคุม” ตามความหมายของการลงโทษทางอาญา หากแต่เป็นสถานที่ที่มีครู นักจิตวิทยาและบุคลากรด้านต่างๆ

\*ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา, เลขานุการแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา

ซึ่งมีความพร้อมดำเนินกิจกรรมการอบรม พื้นฟูและบำบัด **สาระสำคัญของมาตรา ๑๓๒ วรรคสองอยู่ที่ “วัตถุประสงค์ในการส่งตัว” ไม่ใช่ “ชื่อของสถานที่”** ศาลจึงควรจะได้ใช้ดุลพินิจตามมาตรา ๑๓๒ เพื่อเลือกสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดตามพฤติการณ์ของแต่ละคดีได้ หากเด็กมีพฤติกรรมเสี่ยงสูงหรือสภาพแวดล้อมเดิมของเด็กและเยาวชนอาจเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขฟื้นฟู การส่งเด็กหรือเยาวชนไปยังศูนย์ฝึกอบรมที่มีโปรแกรมหรือหลักสูตรในการปรับพฤติกรรมอย่างชัดเจนย่อมสอดคล้องกับหลักการ **“ประโยชน์สูงสุดของเด็ก”** ฝ่ายนี้จึงเห็นว่า หากศาลสั่งให้เด็กหรือเยาวชนไปอยู่ในศูนย์ฝึกอบรมเพื่ออบรมฟื้นฟูระหว่างพิจารณาไม่ใช่เพื่อลงโทษย่อมไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ของมาตรา ๑๓๒ วรรคสอง

แม้จะมีการตีความ คำว่า “สถานที่อื่น” มิได้หมายความว่ารวมถึงศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน คำพิพากษาก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่าศาลควรส่งเด็กและเยาวชนไปควบคุมในสถานพินิจเพียงเพื่อให้เรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และฝึกอาชีพ ๒ - ๔ หลักสูตร โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาด้านจิตเวช การที่จะส่งเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานพินิจศาลพึงพิจารณาถึงความพร้อมของสถานที่รวมทั้งความแออัด หลักสูตรการฝึกอบรมและสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชนด้วย เนื่องจากสถานพินิจจัดตั้งและออกแบบสถานที่ หลักสูตร และการควบคุมดูแลเด็กและเยาวชน ให้เป็นเพียงสถานแรกรับที่ดูแลเด็กและเยาวชนช่วงระยะเวลาสั้นในระหว่างพิจารณา ก่อนมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเท่านั้น ศาลจึงต้องกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขต่างๆ ให้สอดคล้องกับปัจจัยดังกล่าว การควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ในสถานพินิจเป็นระยะเวลานานเกินความจำเป็น เช่น เกินกว่า ๓ - ๖ เดือน เพียงเพื่อมุ่งหวังให้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือมัธยมศึกษาตอนปลายและฝึกอาชีพในระยะสั้นๆ นั้น อาจจะเป็นมาตรการที่ไม่คุ้มค่าเมื่อเทียบกับผลกระทบเชิงลบต่อการพัฒนาการด้านความคิด พฤติกรรม และทักษะทางสังคมที่เกิดขึ้นเพราะเด็กและเยาวชนอยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์

มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา ๑๓๒ วรรคสอง อยู่กึ่งกลางระหว่างการปล่อยชั่วคราวเด็กหรือเยาวชนแล้วมอบตัวให้อยู่ในความดูแลของบิดามารดาหรือผู้ปกครองกับการพิพากษาคดี การที่ศาลเลือกใช้มาตรการแบบจำกัดอิสรภาพอาจเป็นเพราะมีความกังวลบางประการเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนหากปล่อยชั่วคราว แม้ว่าศาลจะยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน เช่น การคบเพื่อนกลุ่มเสี่ยง ไม่กลับบ้านตามเวลา ความดื้อรั้น หรือปัญหาการดูแลจากผู้ปกครอง แต่ศาลยังคงมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขควบคุมที่เข้มข้น โดยให้ทั้งเด็กและผู้ปกครองต้องปฏิบัติตาม พร้อมทั้งมีระบบติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เช่น กำหนดตารางเวลาและกิจกรรมประจำวัน การเข้ารับการบำบัดหรือให้คำปรึกษา การรายงานตัวกับศูนย์ติดตาม การเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวหรือโปรแกรมปรับพฤติกรรม การควบคุมเวลานอกบ้านหรือกลุ่มเพื่อน การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนโปรแกรมการดูแลเด็กหรือเยาวชน เป็นต้น การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการปรับพฤติกรรมภายในครอบครัวโดยให้เด็กและผู้ปกครองเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริง ภายใต้การกำกับดูแลของศาลเยาวชนผ่านศูนย์ให้คำปรึกษาหรือศูนย์ติดตาม ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประเมิน

ให้คำปรึกษาแนะนำ รวมถึงประสานส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข สถานศึกษา บ้านพักเด็กหรือครอบครัว รวมถึงองค์กรเอกชนที่ทำงานด้านการคุ้มครองเด็กเพื่อติดตามให้ความช่วยเหลือแบบบูรณาการ ดังนั้น แนวทางที่ให้เด็กเยาวชนและครอบครัวมีส่วนร่วมปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขของศาลพร้อมระบบติดตามที่เข้มแข็งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องน่าจะเป็นมาตรการที่เหมาะสมกว่าในการพิจารณาสั่งให้ใช้มาตรการตามมาตรา ๑๓๒ หากเด็กหรือเยาวชนมีบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยและพร้อมให้ความร่วมมือในการดูแลแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ศาลจึงควรพิจารณาใช้มาตรการตามมาตรา ๑๓๒ วรรคหนึ่ง ซึ่งไม่จำกัดเสรีภาพเด็กหรือเยาวชนก่อนมาตรา ๑๓๒ วรรคสอง ซึ่งเป็นการจำกัดเสรีภาพ\*\* อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าศาลจะใช้ดุลพินิจเลือกใช้วิธีการใดในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนบนหนทางกว่าที่จะไปสู่เป้าหมายหรือการที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับ "ประโยชน์สูงสุด" อย่างแท้จริงเป็นธรรมดาที่ข้อเท็จจริงหรือพฤติกรรมต่างๆ เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กระบวนการติดตามกำกับดูแลหลังจากมีคำสั่งหรือคำพิพากษาจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งซึ่งอาจมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นเสียใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชนเป็นคนๆ ไป.

แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา  
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

-----  
\*\*คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๖๗ ข้อ ๔